

Het orgel in de Petruskerk te Wagenborgen

Evert Hamminga

Honderd jaar Vermeulen-orgel in Wagenborgen.

De periode vanaf 1880 tot 1950 werd tot voor kort gezien als de vervalperiode in de orgelbouw. Vanaf ongeveer 1950 was men zich opnieuw gaan oriënteren op de instrumenten uit de Barokperiode en met name de door Arp Snitger gebouwde instrumenten. Het mechanisch sleepladenorgel met heldere prestantregisters en veel vulstemmen was de maatstaf waaraan al het andere werd afgemeten. Vooropgesteld dat Arp Snitger een uitmuntend orgelbouwer was moet toch worden opgemerkt dat het uitgangspunt van de zgn. Neue Orgelbewegung in retrospectief kortzichtig was. De orgelmuziek ontwikkelde zich en de instrumenten waarop die muziek ten gehore moest worden gebracht ontwikkelden zich mee. Waar het barokke, mechanische orgel bestond uit heldere fluitregisters, boventoonrijke prestanten, naar verhouding milde tongwerken en veel vulstemmen was een romantisch instrument vaak voorzien van een grote hoeveelheid 8 voets grondstemmen en had weinig vulstemmen. Vaak bevonden zich op een dergelijk instrument ook nog zgn. strijkende stemmen met een zachte klank. De tongwerken zijn vaak robuuster van klank.

In het verleden is er veel aan de smaak van de tijd aangepast bij barokorgels. Nu beschouwen we dat als ‘verminking’ van het oorspronkelijke concept. Helaas zijn ook veel romantische orgels in de periode vanaf 1950 tot ongeveer 1980 aangepast aan het ideale klankbeeld van de Neue Orgelbewegung. Strijkende registers werden bijvoorbeeld vervangen door kwinten en/of tertsen. Dit is een even grote ‘verminking’ als bij de instrumenten uit de barok.

Nu zien we instrumenten veel meer vanuit hun ‘eigen waarde’ en meten ze niet meer af aan instrumenten waarmee ze niet vergeleken mogen worden.

Mart Vermeulen bouwde mechanische instrumenten in een tijd waarin de meeste andere bouwers kozen voor pneumatiek. Voordeel van pneumatische orgels was de lichte speelaard en de mogelijkheid veel 8 voets registers te disponeren zonder dat dit problemen opleverde voor de windvoorziening. Het belangrijkste nadeel was de trage aanspraak van het systeem. De organist moest vaak anticiperen en speelde al bijna het volgende akkoord als het vorige net begon te klinken. Later werd dit overigens behoorlijk verbeterd en de electropneumatiek of volledig elektrische systemen betekende vaak ook een verbetering. Er waren en zijn kwalitatief hoogstaande instrumenten met deze bouwwijze. Enige jaren later heeft Mart Vermeulen wel electropneumatiek toegepast.

Mechanische instrumenten zijn wel veel directer wat betreft de bediening. Wanneer een toets wordt ingedrukt is er als het ware contact tussen organist en orgelpijp.

Opvallend aan de orgels van Mart Vermeulen is dat hij vaak gebruik maakte van oudere pijpen die hij in opslag had. Een ander kenmerk is dat hij een helder prestanten plenum disponeerde bekrond met een mixtuur terwijl de andere bouwers uit zijn tijd vaak kozen voor de cornet als vulstem. Een derde kenmerk van zijn bouwwijze is dat hij de ruimte binnen de orgelkas efficiënt gebruikte; grotere pijpen werden voor en naast de windlade geplaatst en via conducten van wind voorzien. De windvoorziening bevindt zich vaak onder de windlade onderin het orgel.